

TAUSTATIEDOT HANKKIJA Helsingin kaupunki

HANKINNAN KOHDE
Palvelukeskus Helsingin ja säätiöiden toimipisteiden käyttämä liha, lihavalmisteet ja valmistuotteet. Pakkalan tuotannon lisäksi Palvelukeskus Helsingin toimipisteitä on hoito- ja kasvatusalalla.

HANKINNAN ARVO
Noin 10 miljoonaa euroa

HANKINTAMENETTELY
Avoin hankintamenettely

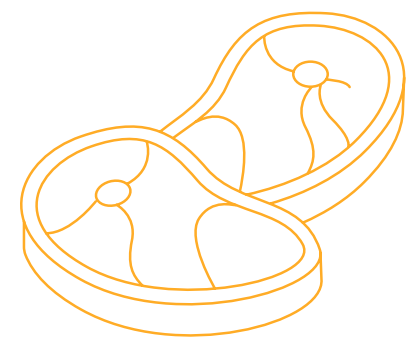
Case: Lihat ja lihavalmisteet

Hankinnan tavoitteena vähentää päästöjä ja lisätä vastuullisuutta

Palvelukeskus Helsinki ja kaupungin säätiöt käyttävät vuosittain noin 740 000 kiloa lihaa ja lihavalmisteita kasvatusta- ja hoitoalan toimipisteiden ruokapalveluissa. Tämän toistuvan hankinnan valmistelussa etsittiin keinoja vähentää ilmastoa ja ympäristöä kuormittavia vaikutuksia, joista merkittävä osuus syntyy alkutuotannossa. Tavoitteena oli myös selvittää, voidaanko hiilijalanjälkilaskentaa kiinnittää osaksi tarjouskilpailua tai sopimuskautta, ja siten tavoitella mitattavaa päästövähennemää. Lisäksi edistettiin vastuullisuutta ja läpinäkyvyyttä parantavien hankintakriteerien käyttöä.

Hankinta toteutettiin moniammatillisessa yhteistyössä

Hankinta toteutettiin yhteistyössä Helsingin kaupunginkanslian Hankinnat ja kilpailuttaminen –yksikön ja Palvelukeskus Helsinki –liikelaitoksen kanssa. Hankinnat ja kilpailuttaminen, Palvelukeskus Helsinki sekä Canemure-hankkeen asiantuntijat osallistuivat yhteistyössä koko hankintaprosessin läpivientiin huomioiden hankinnan eri osa-alueet, kuten tilaajan ja vähähiilisuuden näkökulmat. Lisäksi hankinnan ympäristö- ja vastuullisuuskriteerityössä konsultoitettiin Motivan, maa- ja metsätalousministeriön, Sitran ja Luonnonvarakeskuksen asiantuntijoita.

Hankintakriteerit ohjaavat yritysten tarjontaa

Ympäristövastuullisilla hankintakriteereillä voidaan ohjata markkinoiden tuote- ja palvelutarjontaa. Parhailaan Helsingin hankinnoissa kehitetään olemassa olevia ja otetaan käyttöön uusia elinkaaren aikaisten vaikutusten, kiertotalouden ja ilmastonäkökulman paremmin huomioivia hankintakriteerejä. Lihan ja lihavalmisteiden kilpailutus on yksi Kohti hiilineutraaleja kuntia ja maakuntia (Canemure) –hankkeen casekohteista, joissa hankinta pyritään toteuttamaan vähähiilisesti. Samalla pilotoidaan hiilijalanjälkilaskennan soveltuvuutta hankintaa ohjaavana tekijänä. Hankkeen tuotokset tukevat kaupungin hiilineutraalustoimenpiteitä.

Yrityksiä kuullaan markkinavuoropuhelussa

Hankinnan valmistelun yhteydessä järjestettiin potentiaalisten tarjoajien kesken yhteinen markkinavuoropuhelu, jossa tarkasteltiin markkinan valmiuksia vastata vähähiilisyys-toimenpiteisiin ja mahdollisuuksia hankinnan kohteen hiilijalanjälkilaskentaa. Vuoropuhelun perusteella muodostettiin noin 60 kriteerin taulukko, joka sisälsi ilmastokriteerien lisäksi muita vastuullisuuskriteerejä. Taulukko lähetettiin kommentoitavaksi potentiaalisille tarjoajille, jotka ottivat kantaa kriteerien toteutuskelpoisuuteen ja kustannusvaikutukseen. Kommentointikierroksen jälkeen toimijoiden kanssa käytiin vielä yrityskohtaiset keskustelut, joissa käsiteltiin vastuullisuuden lisäksi muita hankinta- ja sopimusteknisiä asioita.

Ilmastovaikutukset ja vastuullisuustavoitteet kriteereiksi

Ilmastovaikutusten vähentämiseksi tarjoajalta edellytettiin hankinnan yhteydessä toimenpidesuunnitelmaa. 1) kasvattaa uusiutuvan energian, uusiutuvien polttoaineiden tai vaihtoehtoisten käyttövoimien osuutta, 2) vähentää elintarviketeiden ja ruokahävikin määrää, 3) edistää hiilensidontaa ja ylläpitää hiilivarastoja sekä 4) edistää tuotteiden hiilijalanjälkilaskentaa ja vertailukelpoisen hiilijalanjälkitiedon tarjontaa. Suunnitelma koski hankinnan kohteeseen liittyvää toimintaa (sisältäen sopimustilat, tuotantolaitokset, ja kuljetukset).

Toimenpidesuunnitelmat käytiin läpi tarjousten tarkistamisvaiheessa ja hyväksyttiin osaksi sopimuskautta. Suunnitelman toteutus ja sen seuranta tarkennetaan valitun sopimustoitimittajan kanssa puolen vuoden sisällä sopimuksen mukaisen toiminnan alkamisesta. Toimittaja sitoutuu suunnitelman mukaiseen kehitystyöhön ja raportoi työn etenemisestä.

Lisäksi hyödynnettiin seuraavia ympäristö- ja vastuullisuuskriteerejä:

- ▼ Toimittajalla ympäristöasioille nimetty vastuuhenkilö.
- ▼ Kuljetuskaluston päästötaso vähintään EURO 5-tasoisista. Kuljetuskaluston tulee olla päästötasoltaan vähintään Euro 6-tasoinen 31.12.2022 mennessä.
- ▼ Työllistämisehto työllistää sopimuskauden aikana kaksi heikossa työmarkkina-asemassa olevaa henkilöä.
- ▼ Toimittaja ja mahdolliset alihankkijat noudattavat ILO:n kahdeksaa yleissopimusta, YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista ja tuotteen tuotantomaan ympäristö- ja työolainsäädäntöä.
- ▼ Auditointiehto ympäristö- ja vastuullisuuskriteereiden toteutumisen tarkistamiseksi.
- ▼ Nautatilojen terveydenhuollon seurantarjestelmään (Nasevaan) kuuluvien sopimustilojen prosentiosuus ilmoitettava tarjouksessa ja todennettava sopimuskauden alussa. Mikäli osuus on alle 100 prosenttia, tarjoajan tulee liittää tarjoukseen kuvaus siitä, miten nautatilojen terveydenhuoltoa koskevat, tarjouspyynnössä esitetyt vaatimukset täyttyvät niillä tiloilla, jotka eivät kuulu Nasevaan.
- ▼ Tilan, josta sianliha on peräisin, tulee täyttää tarjouspyynnössä esitetyt vaatimukset sikatilojen terveydenhuollosta. Vaatimuksen täytyminen tulee todentaa sopimuskauden alussa Sikavasta tai erillisellä kirjallisella selvityksellä.
- ▼ Sianliha on peräisin eläimestä, jonka saparaoa ei ole katkaistu puremisen ehkäisemiseksi.
- ▼ Broilerilihan on oltava broileriparvesta, jonka jalkapohjapistelut seuratetaan. Tuoreen broilerinlihan tai -lihavalmisteiden on oltava broileriparvesta, jonka jalkapohjapistelut on < 40.
- ▼ Broilerilihan on tultava broilerierästä, jonka nokkia ei ole käsitelty esimerkiksi typistämällä.
- ▼ Eläin on tainnutettu ennen verenlaskun aloittamista ja eläin on tajuton ja tunnoton kuolemaansa saakka.
- ▼ Kuvaus raaka-aineiden jäljitettävyydestä sekä raaka-aineketjun laadun- ja riskienhallinnasta. Erikseen pyydettyä tulee antaa tieto siitä, missä maassa eläin/eläimet, josta liha on peräisin, on syntynyt, kasvatettu, teurastettu, prosessoitu ja pakattu.
- ▼ Lihat/lihatuotteet ovat salmonellavapaita kaikista salmonellaserotyypeistä ja tuontielintarvikkeiden on testattava komission asetuksen (EY) N:o 1688/2005 liitteiden I - III mukaisesti tai vastaavasti.
- ▼ Mikrobilääkkeitä, kuten antibiootteja, käytetään vain sairaiden eläinten hoitoon eläinlääkäriin määräyksestä ja valvonnassa. Mikrobilääkkeiden käytöstä on pidettävä kirjaa.
- ▼ Jos eläinrehussa käytetään soijaa, tulee siinä käytettävän soijan olla todennetusti jäljitettävissä koko toimitusketjusta.
- ▼ Elintarvikkeet ovat gmo-vapaita ja ne eivät sisällä muuntogeenisiä ainesosia.
- ▼ Kaikki tarjotut tuotteet ovat natriumglutamaattivapaita.

hiilineutraalisuomi.fi

CANEMURE

Helsinki

Uuden kehittäminen ja muutos tuovat haasteita

Lihan ja lihavalmisteiden hankinta on volyymitaan suuri kokonaisuus Helsingin kaupungin elintarvikehankinnoissa. Vaikka hankinta jaettiin useampaan osaan, ovat osa-alueiden tilausmäärät merkittäviä, tuotevaihtoehdot laajoja ja toimitusaikataulut tiukkoja, eikä kaikkien alan toimijoiden ole helppoa vastata näihin. Logistisesti toimivan ja riittävän kapasiteetin lisäksi toimittajalta edellytettiin aktiivista otetta hankinnan kohteen vastuullisuuden todentamiseen sekä oman toiminnan hiilijalanjäljen pienentämistä sopimuskauden aikana.

Valmiita ilmastokriteerejä ei ollut, joten työhön lähdettiin hyvin avoimin ja jopa innovatiivisin ideoin. Kriteerien toteutuskelpoisuuden varmistamiseksi markkinakeskustelulla oli keskeinen rooli. Intensiivinen dialogi vaati kuitenkin resursseja niin organisointiin kuin saadun datan analysointiin. Myös hiilijalanjäljen tarkastelu elintarvikehankinnoissa oli täysin uutta. Markkinakeskustelun jälkeen todettiin, että hiilijalanjälkilaskennan hyödyntäminen hankinnassa on tällä hetkellä mahdotonta eri lihoja koskevien yhdenmukaisten ja riittävän tarkkojen laskentamenetelmien puuttumisen vuoksi.

Hankinnan valmistelu pitkittyi ja aiheutti viivettä sopimusten käyttöönotossa. Osittain tähän vaikutti se, että vastuullisuuskriteerien hyödyntämistä arviointiin useaan otteeseen. Työtä olisi jouhevoittanut sisäisten sidosryhmien parempi sitoutuminen yhteiseen tavoitteeseen.

Onnistuneen kilpailutuksen ilmastohyödyt avautuvat sopimuskaudella

Lopputuloksena saatiin sopimuksiin ja kahteen valittuun toimittajaan oltiin erittäin tyytyväisiä. Vaikka alun optimistisia tavoitteita hiilijalanjälkilaskennan sisällyttämisestä kilpailutukseen jouduttiin muuttamaan, tarkoin pureskeltujen ja markkinaa kuunnellen mukaan otettujen ilmasto- ja vastuullisuuskriteerien suhteen tapahtui suuri harppaus. Kilpailutuksessa hyödynnetyillä vastuullisuuskriteereillä onnistuttiin kasvattamaan kotimaisen lihan osuutta. Lisäksi ilmastovaikutuksiin pureutuva toimenpidesuunnitelma antoi markkinalle vapautta valita sopivat toimenpiteet, joihin voidaan yhdessä keskittyä sopimuskauden aikana. Toimenpidesuunnitelma mahdollistaa sopimuskauden aikaisen kehittämisen ja ilmastotyön edistämisen.

Kehitystyöllä oli ohjaava ja keskustelua herättävä vaikutus niin markkinoille kuin kaupungin sisällä. Monivaiheisella dialogilla saatiin myös viestittyä kaupungin tahtotila ilmastovaikutusten huomioimiseksi. Keskustelu antoi hyvän kuvan markkinan tämän hetken tilanteesta kriteereihin nähden ja kirkasti yhteistyömahdollisuuksien otollisuuden.

Ilmasto- ja vastuullisuuskriteereillä ei todennäköisesti ollut vaikutusta tarjouten määrään, sillä haastavana hankintana tarjouten määrän odotettiin olevan muutenkin vähäinen. Ilmasto- ja vastuullisuuskriteereillä ei myöskään ollut suoria kustannusvaikutuksia ja sopimukset on otettu käyttöön hyvillä mielin. Epäsuorasti kriteerityö vaikutti kustannuksiin käytettynä työaikana.

Ilmasto- ja vastuullisuuskriteerien toteutumista seurataan sopimuskauden aikana, jolloin myös hankintakriteerien konkreettista vaikuttavuutta voidaan alkaa arvioida. Päästövähennyksiä saataneen niin suorasti kuin epäsuorasti. Selviä konkreettisia vaikutuksia ovat olleet yhteistyön lisääntyminen, asiantuntijaverkoston hyödyntäminen ja kotimaisen lihan käytön lisääntyminen Palvelukeskus Helsingin ruokapalveluissa.

Tiekartta tulevia sopimuskausia varten

Markkinakeskustelu ja kriteerityö olivat opettavainen kokonaisuus, jolla luotiin myös tiekarttaa tulevia sopimuskausia varten. Lisäksi lihatuotteiden vastuullisuuskriteerien tiukentaminen avasi keskustelua kaupungin sisällä elintarvike- ja ruokapalveluhankintojen vastuullisuustasosta ja sen kehittämisestä koko organisaatiossa. Kehitystyö onkin auttanut yhdenmukaistamaan kaupungin ruokahankintojen ympäristö- ja vastuullisuuskriteerejä. Kilpailutuksessa käytettyjä vastuullisuuskriteerejä ja sopimuskauden aikaista yhteistyötä ylläpitävää toimenpidesuunnitelmaa on hyödynnetty onnistuneesti kaupungin ruokapalveluhankinnoissa.

Keskustelua ja sitouttamista tarvitaan

Kehitystyössä on suositeltavaa toimia etupainotteisesti. Alustaminen varsinkin sisäisesti on hyvä aloittaa jo meneillään olevan sopimuskauden aikana. Hankinnan valmistelua olisi sulavoittanut ilmasto- ja vastuullisuustavoitteiden kirkastaminen ja välikatsausten asettaminen hankintaa valmistelevalle ryhmän kanssa sekä sisäisten sidosryhmien parempi sitouttaminen tavoitteeseen.

Kehitystyö edellyttää resursseja. Sisäisen resursoinnin lisäksi ulkopuolisen asiantuntijaverkoston hyödyntäminen oli hyvä ratkaisu, minkä avulla löytyi myös uutta yhteistyötä. Kehitystyö tuki ympäristöön ja vastuullisuuteen liittyvää hankintalain säädöksiin käytäntöön viemistä. Ensimmäistä kertaa toteutettuna tämä oli iso ponnistus, mutta prosessin muotoutuessa seuraava kerta sujuu varmasti ketterämmin.

Keinot kiertoon

Toimenpidesuunnitelmalla pyrittiin löytämään juuri tarjouskilpailuun osallistuvalla taholla toteuttamiskelpoisia tavoitteita ilmastovaikutusten vähentämiseksi. Alkutuotannon merkittävien ilmastovaikutusten osalta on myös hyväksyttävä, että vähennystoimenpiteet voivat jäädä epäsuoriksi, esimerkiksi linjauksiksi, suosituksiksi ja viestimiseksi. Toimenpidesuunnitelman mallia tullaan tarkastelemaan myös osana Palvelukeskus Helsingin työvaatehankintaa.

Koska suurimmat ilmastovaikutukset tulevat alkutuotannossa, tuotteiden hiilijalanjäljen hyödyntäminen kilpailutuksessa koetaan jatkossakin houkuttelevaksi. Siksi alan kehittämistä seurataan tarkasti. On kuitenkin hyväksyttävä, että mitä enemmän tuotteissa on variaatioita, sitä enemmän sovellettavia laskentamalleja tarvittaisiin. Menetelmän lisäksi myös luotettavien ja vertailukelpoisten lähtötietojen kerääminen tuo omat haasteensa.

LIFE 17 IPC/FI/000002 LIFE-IP CANEMURE-FINLAND

Tämän hankintacase-julkaisun tuottamiseen on saatu rahoitusta Euroopan unionin LIFE-ohjelmasta. Tämän hankintacase-julkaisun sisältö edustaa ainoastaan CANEMURE -projektin näkemyksiä ja EASME / Komissio ei ole vastuussa hankintacase-julkaisun sisältämän informaation mahdollisesta käytöstä.

Tarkoin pureskeltujen ja markkinaa kuunnellen mukaan otettujen ilmasto- ja vastuullisuuskriteerien suhteen tapahtui suuri harppaus.

hiilineutraalisuomi.fi

CANEMURE

Helsinki

